

Unitat 1. LA PREHISTÒRIA: L'INICI DE LA RELIGIÓ

1. Els nostres avantpassats més llunyans

En el Paleolític (fa uns dos milions i mig d'anys) els humans s'alimentaven de recol·lectar fruits, arrels, ous, etc., i de la caça i pesca. Eren nòmades i vivien en caveres (o cabanes senzilles). Coneixien el foc i fabricaven instruments de pedra, os i fusta. Feien pintures rupestres i enterraven els seus morts.

En el Neolític (cap el 9.000 a.C.) va començar l'agricultura i la ramaderia (al Pròxim Orient). Van fer-se sedentaris i vivien en petits poblats organitzats (cabanes de tova). Van treballar ceràmica, teixits i – al final – metalls. Hi havia caps que manaven: treball, defensa. L'art i els enterraments manifesten creences elaborades.

2. El sorgiment de la religió

Els primers humans van intentar explicar-se molts misteris: la mort, el creixement de les plantes, el pas del dia i la nit, les forces de la natura, etc.

En cercar respostes:

- van distingir dos móns: l'immediat (entorn, muntanyes...) i un altre que era màgic o superior
- alguns llocs i elements van considerar-se sagrats (on s'hi manifestava la força superior)
- els van considerar símbols (feien present una cosa desconeguda), que representaven gràficament
- sorgiren els mites (relats fantàstics explicatius, que es van transmetre)
- per posar-se en contacte amb la divinitat van sorgir les ofrenes i sacrificis; i els ritus (cerimònies)
- algunes persones es van encarregar dels ritus i de les relacions amb la divinitat: els primers xamans o bruixots

Religió: relació entre l'ésser humà i la divinitat, a través del sagrat

La forma de vida i l'entorn geogràfic van influir en les creences i els ritus:

- pobles caçadors: vida nòmada i plena de perills. Els qui caçaven eren els homes. Les divinitats eren masculines (exigents i imprevisibles) i la religió es vivia com a comunitària, una col·laboració del grup
- pobles agricultors: eren sedentaris i més estables i marcats per la repetició cíclica. De l'agricultura se n'ocupaven les dones. Imaginaven la divinitat com la "deessa mare", que té cura del creixement.

3. L'art i les creences

L'art rupestre consisteix en pintures sobre roca (en coves o a l'aire lliure). Representen animals (bisons, cavalls, cérvols...) i, a vegades, figures humanes o també símbols (mans, espirals...)

Destaquem: perfecció tècnica i dificultat d'accés: devien ser molt importants !!

Per què els van fer?

Potser eren santuaris, on les imatges tenien un valor màgic (importants per caça o supervivència...)

O podrien ser tòtems (animals elegits com a símbol per grup; valor protector).

Serien intocables (tabú): veneració especial, prohibit caçar-los...

La *deessa mare*: hi ha moltes figuretes que representen dones on es destaquen les parts del cos relacionades amb la maternitat (potser eren símbols de la fertilitat, no només dels grups humans sinó també de la terra). Pensem en paper de les dones en l'agricultura...

Tal vegada eren representacions de la "deessa mare", creença primitiva molt estesa i que va durar

[Potser les societats neolítiques eren "matriarcal" (l'autoritat residia en les dones), a diferència de les de caçadors i les posteriors]

4. Els cultes funeraris

Els grups prehistòrics més antics potser practicaven l'antropofàgia [menjar carn humana]. Però, des d'un moment,... van enterrar els morts.

Se n'han trobat de molts tipus: individuals i col·lectius; cossos orientats o no; crani separat del cos o no; amb objectes i joies o no...

En el Neolític sorgeixen les necròpolis o cementiris (espais delimitats per a enterrar els morts).

A finals del Neolític, es va iniciar la incineració dels cadàvers

Els primers grans monuments: megàlits (grans pedres): n'hi ha a Europa. Des de l'any 5.000 a.C (de l'Atlàntic fins la Mediterrània).

Dos grups:

1. Enterraments: dòlmens (galeries de pedra, on hi enterraven els individus d'un grup)
2. Algun significat religiós (santuaris, amb culte a les divinitats o a les forces de la natura): menhirs (grans pedres dretes), alineaments (successions de menhirs), cromlecs (menhirs en cercle)

5. Les cultures preromanes a la Península Ibèrica

Ibers: Mediterrània, entre -VI i -II.

Importància de la monarquia i la noblesa

Agricultura i comerç dels metalls

Destaquen: moneda, torn del terrisser i un sistema d'escriptura [cultura desenvolupada]

- Santuaris i divinitats: hi ha temples (on guardaven les ofrenes) i coves santuari (ritus i cultes). S'hi han trobat exvots de bronze. Algunes escultures (dama de Baeza, dama d'Elx, potser relacionades amb deesses orientals)
- Tartessos (Huelva, Sevilla i Cadis): un regne misteriós. Segles -VIII i -VII, abans dels ibers. Immenses riqueses (Tarsis). Comerç desenvolupat: escriptura i argent i bronze... Influències dels fenicis (comerciants)
- Els enterraments: a) al nord-est, incineració i les restes en una urna de ceràmica ("camps d'urnes", a Europa); b) sud-est, necròpolis amb sepulcres tipus torre i escultures

Celtes: A Galícia, costa cantàbrica i la Meseta des del s. -V

Organitzats en tribus.

Destaquen per: arada de dues rodes; adobament de les pells, fabricació d'armes (bronze i ferro)

- Creences dels celtes: animistes o naturalistes (la natura tenia esperit, adoraven el roure). Tenien "druides" (una mena de sacerdots). No solien representar els déus, que eren molt variats. Practicaven sacrificis rituals (animals i, a vegades, humans) i també la mutilació del enemics. Santuaris a l'aire lliure (boscos...)
- La mort i l'altra vida: l'aigua unia el món dels vius i el dels morts (anaven on vivien els déus, lloc agradable). Hi havia danses i càntics en honor dels déus i dels difunts. A vegades deixaven els guerrers sense enterrar (també coneixien la incineració i la inhumació).

6. Fonts per a l'estudi de la religió

No és fàcil estudiar la religió: són creences, rituals i experiències individuals. Deixen uns rastres que cal investigar amb molta cura.

És normal que hi hagi incerteses [exemples]. Quines fonts són fiables?

- fonts escrites: llibrets sagrats, relats mítics...
- en els prehistòrics,... només altres restes!

I sempre: símbols, obres d'art, numismàtica, epigrafia...

En tota aquesta assignatura (HCR) caldrà treballar:

- a) [Símbols] Són informacions transmeses amb un so o una representació. Totes les cultures i tradicions els han fet servir...

- b) [Art] Les manifestacions artístiques (arquitectura, pintura, ceràmica) fan conèixer llocs de culte, déus, mites...
- c) [Numismàtica i epigrafia] Monedes i inscripcions sobre pedra (marbre...), que informen de coses religioses (noms de déus..., creences)
- d) [Textos escrits i mites] Aporten dades molt importants: primer orals, després es van anar escrivint
- e) altres: música i danses; organització social; ...

Els *pobles primitius actuals*: ara mateix, fora d'Europa, podem trobar "pobles primitius": es dediquen a la caça o recol·lecció molt senzilles, i viuen en grups petits, amb poca organització. No tenen tecnologia ni escriptura... Això ens ajuda a comprendre les creences i cultura de societats més antigues... ja desaparegudes.